

esse systema pantheisticum, multoque minus Ontologos esse pantheistas: nec ignoramus exstisset Theologos qui docerent possibilem esse creaturam intellectualem, cui sit naturalis visio Dei intuitiva. Sed dicimus quod si urgeantur rationes quibus quidam Ontologi suam doctrinam tuentur, pantheismo aperitur via. Satis sit duas eorum rationes afferro. Prima est ea, quam petunt ex conceptu universalis entis, cuius obiectum volunt esse Deum: atqui si ita est, cum de omnibus rebus praedicetur essentialiter id quod eo conceptu apprehenditur, Deus de omnibus rebus essentialiter praedicabitur, quod est pantheismus. Altera est quod nihil sit intelligibile nisi in Deo, unde colligi potest quod cum intelligibilitas sit necessaria proprietas eius quod est formaliter ens, nihil quoque sit formaliter ens nisi in Deo; nimurum nihil in se ipso sit ens nisi Deus, et cetera quae apprehenduntur sint modi eiusdem.

Schol. 1.^m Ontologi vocabulis abutuntur, cum dicunt Deum non posse per aliquam ideam repraesentari. Nam si nomine ideae intelligatur actus cognoscitivus, id falsum est etiam secundum ipsos: si vero intelligatur aliquid medium Deum inter et creaturas, quod sit veluti species impressa, verum quidem erit per eam non posse repraesentari et percipi Deum ut est in se, sed poterit percipi abstractive. Verum huiusmodi species non est id quod percipitur, ut supponunt Ontologi, sed id quo aliquid percipitur, ut docebant veteres; et praeterea haec species non est necessaria, ut alibi probavimus.

2.^m Iuxta Giobertium duplex distinguendus est ordo cognitionum, directus nempe et reflexus: eo intuemur ens infinitum creans exsistentias; ita ut principium omnium cognitionum sit hoc: *Ens creans exsistentias*: hoc recogitamus quod per intuitum percipimus, ea est cognitio confusa, haec distincta. Illius cognitionis conscientiam non habemus, huius autem habemus. Cognitione reflexa circumscribimus et limitamus obiectum intuitus sive infinitum ope vocabulorum quibus excitatur mens ad recogitandum infinitum sub eo respectu determinato quem vocabulum exhibit. Iam vero

plura ex his sunt absurdia. Absurdum est enim 1° in ordine cognitionis, quarum conscientiam habemus, non contineri cognitionem infiniti; talis enim non est ea cognitio reflexa quae circumscibit et limites ponit obiecto cognitionis directae. Ex hoc enim sequeretur nos non habere conscientiam nostrae cognitionis Dei, de qua tamen Ontologi semper loquuntur, et illum quem ut Deum nos advertimus concipere, non esse reapse Deum, quia non est infinitus. Absurdum est 2° infinitum limitari, vel concipere finita ut limitationes infiniti, hoc namque est ut diximus Pantheismus. Absurdum est 3° ut mox videbimus, ope vocabulorum excitari mentem ad recogitandum infinitum sub hac vel illa speciali ratione quae per vocabulum exhibetur, quando prius non est cognita significatio vocabuli, ut supponendum est in hoc systemate. Absurdum est 4° factum contingens sive enunciationem eius esse principium primum omnis scientiae: tale autem est principium illud: *ens creat exsistentias*; et ita porro.

S. 3.º — De ideis innatis.

THESIS XXXIV^a

Systema idearum innatarum sive spectetur I prout a Cartesianis, sive II speciatim prout a Kantio, sive III a Rosminio proponitur, admittendum non esse certissime demonstratur.

DECLARATIO. Ideae nomen, ut iam vidimus, ambiguum est. Praeterquam quod enim penes veteres ideae erant formae exemplares rerum in mente artificis, et penes Ontologos Idea est ipsum obiectum cognitionis, sive Ens infinitum; apud recentiores dupli rursus significatione gaudet ideae nomen. Nam vel eo intelligitur ipsa vitalis cognitio, vel intelligitur imago quaedam repraesentativa obiecti cognoscibilis in mente existens et cognitionis actum determinans, quae sit proinde illud idem quod veteres speciem impressam appellabant. Porro hoc postremo sensu accipitur nomen ideae ab iis qui ideas innatas ponunt: quamvis in

munere earum proprio stabiliendo non omnes consentiant. Quaeri enim potest an huiusmodi ideae sint tantum id *quod* cognoscuntur, an sit praeterea id *quod* cognoscitur, terminus scilicet cognitionis intellectus qui eas videt et in eis videt quae ab ipsis repraesentantur. Hoc pacto accepisse ideas Cartesiani dicendi sunt; quo factum est ut Reidius, qui certitudinem ordinis realis in tuto ponere volebat, ideas omnes reiiceret, nimirum non cognitionis actus, sed formas illas menti inhaerentes, quae obiectum essent cognitionis.

Systema idearum innatarum dupli modo propositum fuit. Prior eius modus facilior seu expeditior in eo est quod ianatae dicantur formae omnes seu typi earum rerum quae sunt obiectum proprium intellectus, h. e. essentiarum, sive universalium, ita ut illis repraesentetur integre totum obiectum quod intellectus apprehendit. Alter eius modus subtilior eo redit ut distinctione facta inter materiam et formam cognitionis, hoc alterum tantum elementum statuatur innatum: et hoc rursus multipliciter, ut videbimus.

Ideae appellantur *innatae*, eo quod eas mens non sibi activitate sua effingit aut ab obiectis accipit, sed eas secum fert ab origine inditas sibi ab auctore naturae. Duplex in hac re quaestio fieri potest prout hypothesis idearum innatarum comparatur vel absolute cum natura intellectus, vel speciatim cum natura intellectus humani. Quaerere nimis licet 1° an pro explicanda operatione intellectus nostri admittande sint ideae innatae, an e contrario haec hypothesis repugnet eius modo agendi: 2° an pro alicuius intellectus operatione explicanda necessariae sint, an potius repugnant cuivis intellectui, aut saltem inutiles sint. Qui species rerum impressas a Deo in intellectu spirituum separatorum h. e. Angelorum exigunt ad eorum cognitionem explicandam, hi non universim ideas innatas excludunt, sed solum ab intellectu humano; iidemque hypothesis idearum innatarum reprehicare debent non ex eo quod minime cohaereat cum ratione intellectus, sed ex eo quod non cohaereat cum natura intellectus humani et quidem in hoc statu unionis cum corpore. De hypothesi specierum impressarum a Deo in mente

spiritus puri disputabimus data opera in Pneumatologia. Censemus autem argumenta contra sistema idearum innatarum petenda esse non tantum ex natura seu conditione propria intellectus humani, sed etiam universim ex natura intellectualis cognitionis.

DEMONSTRATIO I. PARTIS. Hypothesis idearum innatarum a Cartesianis proposita est ea quam diximus priorem et expeditiorem. Iam vero haec hypothesis 1° non est necessaria. Nam a) necessitas eius non probatur sive iis argumentis petitis ex ideis universalibus quae sunt communia Ontologis, quae iam refutavimus; sive specialibus argumentis. Haec autem sunt 1° quia humanae menti est essentialis aliqua cogitatio: id vero tum falsum est, nulli enim facultati creatae est essentialie exercitium sui (O. Th. XXIII); tum hoc quoque dato sequeretur id tantum, ab initio et semper determinandum fuisse intellectum vel ab aliqua forma praesistente in ipso, vel a sensatione, quae expedita foret semper ad hoc munus, si essentialis esset cogitatio intellectui. 2° Quia anima humana facta est ad imaginem Dei: id vero exigit quod possit intelligere, non quod actu intelligat; est enim imago imperfecta: nec exigit ut habeat ab origine in se ideas rerum, sed quod possit exercitio sui sibi eas comparare. 3° Quia anima naturaliter felicitatem desiderat; at hoc desiderium non est semper in actu, nec ab origine fuit. Tum b) non est haec hypothesis necessaria, quia aliter explicari potest origo idearum, ut vidimus, et quidem modo magis convenienti humanae naturae.

2° Eidem hypothesi refragatur experientia. Constat enim iis qui destituti sunt aliquo sensu deesse quoque ideas ei respondentes non particulares solum, sed universales.

3° Est certe inutilis. Cum agitur de notitia essentiarum realium, vel videtur in ipsis rebus ratio entis, et huiusmodi, vel non videtur; si non videtur, scientia nostra non est realis, sed idealis tantum, nihilque scimus de rebus; si videtur, cum istae res sentiantur, et sensatione determinare possint mentem ad apprehendas in ipsis has rationes, ideae praesistentes sunt inutiles. Eodem modo loquendum est de idea

Dei et animae. Quamvis enim idea Dei existat in nobis, inquirendum restat an ei respondeat obiectum reale, nec ne. Id vero vel cognoscitur ex rebus quas sentimus sensu sive externo, sive interno, et tunc in ipsis videamus oportet relationem ad causam, et idcirco ex iis solum possumus haurire ideam Dei: vel non cognoscitur ex rebus, et tunc nisi intuitive videatur Deus, nunquam erimus certi Deum existere.

Hinc qui idearum innatarum necessitatem adstruunt eo quod non putant posse ab ipsis rebus notitias universales accipi, necesse est ut doceant terminum cognitionis esse ipsas ideas innatas; unde restat solus idealismus, atque scientia de ipsis rebus exclusa prorsus est. Haec autem ratio pro omni intellectu valet.

Demonstratio II. PARTIS. In systemate Kantii duo spectari debent, tum problema quod ipse proponit, tum solutio quam tradit. Quoad 1^m ita disputat. Cognitio omnis intellectualis iudicio aliquo continetur. Iam vero iudicia omnia vel analytica sunt, vel synthetica. Porro analytica supponunt synthetica. Nam ad analysis requiritur conceptus rei, rem vero concipere est iudicare, iudicare autem est tribuere praedicatum subiecto, quae est aliqua synthesis. Iudicia synthetica vel ab experientia sunt sive empirica, vel independenter ab experientia sive a priori. Porro quidquid in nostris cognitionibus est universale et necessarium nequit esse ab experientia, sed est a priori. Iudicia ergo synthetica quoad id quod universale et necessarium subiecto tribuunt, sunt a priori. Explicata autem origine iudiciorum syntheticorum a priori, erit quoque explicata origo iudiciorum analyticorum, quae ab eis pendent. Problema ergo philosophicum hoc est: quomodo sint possibilia iudicia synthetica a priori.

Quoad 2^m res ita se habet. Lochius omnia ab experientia colligi volebat. Reid statuebat cognitiones necessarias universales a priori, quae excitantur in nobis occasione sensationis. Id Kantius arripuit et dilatavit. Quapropter distinguit in cognitione duo elementa, primum quod est particulare et contingens, atque id vult esse ab experientia; secundum

quod est universale et necessarium, atque id vult esse ab ipsa mente, ideoque a priori; illud est *materia*, hoc *forma cognitionis*. Materia est id quod sentitur: forma est ratio illa universalis necessaria sub qua cognoscitur. Materia cognitionis ergo suppeditur ab extrinseco, et per experientiam obtinetur: formam ponit intellectus sive ipsum subiectum cogitans. Quot sunt formae? tot quot rationes necessariae aut universales sub quibus obiecta cognoscuntur, et ad quamdam unitatem revocantur. Triplex distinguitur facultas nempe *sensibilitas*, *intellectus*, et *ratio*. Sensibilitati duas formas Kantius tribuit, sensibilitati externae spatium, internae tempus (Cosm. Th. VI. p. VI). Functio sensititatis est materiam per experientiam acceptam coniicere in visionem puram spatii aut temporis, per quas solum percipi possunt. Formae spatii et temporis dicuntur *visiones*, non *conceptus*: quia non exhibent aliquid universale quod in pluribus totum invenitur, sed aliquid totum quod in partes dividi potest (cf. Th. cit.). Dicuntur *visiones purae*, quia sunt a priori (cf. ibid.). Quia vero materia quae suppeditur ab extrinseco percipitur necessario sub forma spatii prout est extensum quid, et sub forma temporis prout est quid successivum, hae autem formae sunt subiectivae; mens apprehendit quidem id quod ei appetet, at an res ita se habeat nescit: percipit scilicet *phaenomenon* non *noumenon* (Cr. Th. VIII).

Porro ut haec phaenomena ad unitatem revocentur, accedit activitas intellectus qui plura phaenomena ad unum *conceptum* reducit. Intellectui quatuor tribuuntur fundamentales conceptus seu formae subdivisae singulae in tres, nimirum 1^a *quantitas*, ad quam spectat *unitas*, *pluralitas*, *totalitas*; 2^a *qualitas*, ad quam spectat *realitas*, *negatio*, *limitatio*; 3^a *relatio*, ad quam spectant *inherentia* et *substantia*, *causalitas* et *dependentia*, *mutua vicissitudo inter agens et patiens*; 4^a *modalitas*, ad quam spectant *possibilitas* et *impossibilitas*, *existentia* et *non existentia*, *necessitas* et *contingentia*. Istae *categoriae* sunt ad quas omnes conceptus mentis revocantur. Quoad facultatem intelligendi materia

sunt visiones, forma vero isti conceptus. Sub una aliqua ex his formis concipit intellectus quidquid per sensibilitatem ei repraesentatur. Applicatio vero huius conceptus potius quam illius ad materiam cognitionis fit ab intellectu naturali quodam et caeco modo, ex necessitate quae ipsi inest concipiendi.

Huius vero intellectualis synthesis formae cum materia centrum est *apperoceptio haec pura et originaria*, nempe a priori, *ego cogito*, quae una cum sit omnem empiricam intuitionem comitatur.

Quemadmodum vero *conceptus* tribuunt unitatem phaenominis, ita *ideae rationis* tribuunt unitatem conceptibus. Functio rationis necessaria est ut fundamentum ultimum suppeditet conceptibus, qui in eo rationem sui habent. Istud vero fundamentum hac triplici idea continetur; nempe idea *psychologica* absoluti subiecti (*ego*), idea *cosmologica* absoluti obiecti (*mundus*), idea *theologica* absolutae causae sive inconditionatae (*Deus*). Hae quidem ideae, non securus ac conceptus, sunt subiectivae a priori; ideoque *ego*, *mundus*, *Deus* ponuntur quidem a mente ex lege ipsi insita cogitandi, sed an sint reapse prorsus ignoratur.

Ita reddit a priori Kantius rationem omnis cognitionis (quo spectat critica rationis purae), quia scilicet mens ex se instructa certis formis determinata est a sua natura ad sic cogitandum et iudicandum.

Fundamentale vitium huius systematis duplex est; alterum in scopo quem sibi praestituit, de quo satis dictum est in Crit. Th. VIII; alterum in eo a quo inquisitionem suam exorditur, nempe iudicia esse synthetica a priori, quod iam refutavimus (Cr. Th. XV.), et conceptus universales ac necessarios non posse hauriri a rebus, quod falsum esse probavimus superius.

Fundamento autem amoto, iam per se corruit universum sistema super adstructum. Quare satis sit observasse 1° in hoc systemate perire omnem cognitionem rationalem, nam mens semper se gerit caeco modo. 2° Perire omnem cognitionem suprasensibilium, nam materia et obiectum co-

gnitionum est semper phaenomenon quod experientia sensibilis suppeditat. 3° Perire omnem obiectivam realitatem idealum: nam spatium, tempus, substantia, ens et huiusmodi sunt formae subiectivae. 4° Ipsum subiectum cognoscens ad phaenomena relegari, nam et ipsum cognoscitur sicut cetera. 5° Dei existentiam sciri non posse, quia eius conceptus est quidem conditio subiectiva ut cognitio sit possibilis, at cognosci non potest utrum ei conceptui obiectum reale respondeat. 6° Cum rationes omnes universales ut entis et huiusmodi mens e suo fundo hauriat, dubitari posse utrum ipsa ratio phaenomeni sit obiectiva, utrum aliquid reale sit aut esse possit praeter mentem quae omnia continet, immo utrum ipsa mens sit aliquid reale. Hinc 7° concurrere in hoc systema et sensismum Lokii, et instinctum caecum Reiddi, et idealismum Berclaei, et Scepticismum Humii; atque Atheismum et Pantheismum ipsumque nihilismum sponte inde fluere.

DEMONSTRATIO III. PARTIS. Vestigiis Kantii insistit Antonius Rosmini, cuius sistema (Nuovo saggio sull'origine delle idee) ad haec capita revocatur. 1° Tantumdem est explicare originem nostrarum cognitionum ac explicare originem notionum generalium. 2° Nequeunt omnes ideae generales esse acquisitae, quia ad ideam generalem efformandam inepta est abstractio, sed requiritur actus iudicij: iudicium vero exigit aliquam ideam generalem. 3° Kantius vere censuit formam cognitionum nostrarum innatam esse, sed erravit in eo quod tot formas seu conceptus et ideas a priori posuerit: sufficit enim una idea quae omnes amplitudine sua comprehendit. 4° Haec autem est idea *Entis*, sed entis maxime indeterminati, ideoque *entis possibilis*. 5° Qnoniam omne obiectum cognitionis non est nisi vel ens, vel ens cum aliquo modo, quidquid enim praeter ens concipitur est modus eius: ut nostrae cognitiones sint, praeter ideam Entis requiritur aliud elementum quod modificaciones entis suppeditat: hoc elementum porro est sensatio. 6° Exsistente aliqua sensatione applicatur ei ab intellectu idea Entis, statimque mens erumpit in hoc iudicium: hoc

quod sentio existit. 7º Ad iudicium sequitur *universalizatio* sive ea operatio qua fiunt ideae universales: quae operatio in hoc est sita, quod ideam efformatam ex materia sensationis et idea Entis, quae est idea illius rei quam esse affirmavi, considero praecisione facta ab existentia: idea scilicet universalis est idea rei possibilis. 8º Quare universalizatio differt ab abstractione, et ideae universales ab abstractis. Nam universalizatio procedit a synthesis ideae entis possibilis cum sensatione, nihilque demit obiecto de iis quae ad eius essentiam spectant, sed solum existentiam: abstractio e contrario supponit ideam particularem, ex qua aliqua nota essentiae obiecti per analysis separatur; cuius proinde idea est abstracta.

1º Cum hoc systema non sit nisi quaedam accidentalis modificatio systematis Kantiani, iisdem reapse laborat quibus illud incommodis. Sane si ratio entis cuicunque obiecto apponitur ab intellectu quin in materia sensationis notio entis videatur; haec enim est ratio cur ea idea ponitur inata, 1º haec coniunctio utriusque elementi fit caeco modo: 2º idea entis non est obiectiva, nec scit mens an aliquid reale sit, quidquid enim est, ens est; ens autem est forma quaedam subiectiva, quae a mente ad obiecta procedit.

Ceterum 2º error est in conceptu ideae universalis. Non enim aliquid universale evadit eo quod in eius consideratione praescinditur ab existentia et spectatur ut possibile: nam singularia sunt possibilia, imo ipsa sola. (Cf. Cr. Th. XXVI.) Error est quod iudicium praeveritat eam ideam quam Rosmini vocat universalem. Si enim iudicium non est caecum, oportet ut prius distincte percipiat subiectum et praedicatum quae uniri debent: in primo autem iudicio praedicatum est existentia: *quod sentio existit*; distincte ergo mens prius concepit et id quod sentit et existentiam; nimurum apprehendit id quod sentit distincte ab existentia: atqui ea apprehensio est ea ipsa quam Rosmini vocat universalem: ergo.

3º Idea Entis vel est ens praesens intellectui, vel aliquid repraesentans ens menti, vel est tantum actus mentis

apprehendentis ens. Si primum nequit esse ens possibile, quia hoc cum non sit, neque est praesens: si secundum, nequit repraesentare solum ens possibile, si enim est aliquid reale, ens quoque reale repraesentat, sive intellectus intuens ens illud apprehendit ens quoque existens: si tertium, hic actus cogitationis Entis possibilis erit perennis; atqui eius conscientiam, quae in hac hypothesi adesse deberet, non semper habemus: ergo.

4º Per synthesis ideae Entis et sensationis non explicatur origo nostrarum cognitionum. Etenim 1º non explicatur notitia quam habemus existentiae rerum quam indicio, ut vult Rosminius, affirmamus et percipimus. Notio enim existentiae rei nequit ex sensatione colligi, quia, eodem auctore, notio entis non potest ex sensatione derivari, ideoque neque existentiae. Cum vero ideam Entis applicas sensationi, applicas solum ideam entis possibilis: apprehendis ergo illam sensationem, vel quod est in sensu, ut possibile; at quomodo apprehendis ipsum actu esse? Dices propter factum praesens sensationis. Verum istud factum apprehendis ut possibile an ut existens? Si ut possibile, nequis affirmare existens; si ut existens, ratio existentiae in ipso facto percipienda est ut eam affimes, idea enim Entis indiferens est ad existentiam vel non existentiam: ergo vel ex sensatione sive eo quod sentitur colligi potest notio existentiae, vel nunquam affirmare licebit aliquid existere.

2º Non explicantur per eam synthesis conceptus essentiарum. Etenim isti conceptus ex eo quod sentitur derivari nequeunt, quia si sensatio nequit suppeditare conceptum entis, neque alicuius essentiae suppeditabit conceptum, quia est conceptus entis cum aliqua determinatione. Idea autem Entis cum sit indeterminatissima nullam essentiam repraesentat; combinatis ergo his duobus elementis nulla est ratio cur aliqua essentia concipiatur.

Nota quod post opus cui titulus est *Nuovo saggio etc.* scripsit Rosminius aliud opus inscriptum *Il rinnovamento della filosofia in Italia etc.* In hoc autem opere Idea Entis non adeo exilis appetat ut in priore, sed plenior fit et gran-

dior ita ut characteres habeat divinitatis, et sit ipse Deus: unde hoc systema ad Ontologismum tandem reddit.

Scholion. Ex systemate Kantiano primum est ad alios progredi errores. Si enim forma cognitionum nostrarum est a nobis, cur non etiam materia omnis cognitionum, praesertim cum quid extra nos sit scire non valeamus? Quid quid ergo concipimus, et cuiuscumque essentiae rationem, ex nostro fundo derivamus, sive ens intelligens est simul obiectum intellectum, et est totum ens intelligibile. Quod et non uno modo accipi potest. Vel enim dicitur ens esse absolutum iam omnia continens quae in se cognitione distinguit et explicat, atque ita eadem ponit, eo quod ordo idealis idem sit ac ordo realis: vel est ens in potentia quod paulatim progressu indefinito ideali ac reali se complet et absolvit. Haec iam praeformaverat in carmine suo Parmenides unus ex principibus scholae eleaticae: Τωυτον δὲ ἔστι νοειντε καὶ οὐνεκεν ἔστι νοημα: - οὐ γάρ ἀνευ του ἔοντος, εν φερετισμενον ἔστι - εὑρησεις το νοειν οὐδεν γαρ η ἔστιν η ἔσται - ἄλλο παρει του ἔοντος etc. Idem est cogitare et id cuius est cogitatio: neque enim seorsim ab ente, in quo enuntiatum est, reperies cogitare: nihil enim est aut erit aliud praeter ens. Porro haec et similia deliria non pertinent ad systemata originis idearum de qua agimus, tollunt enim e medio cognitionem humanam; sed spectant ad Pantheismum, de quo in theologia disputandum.

S. 4.º — De Traditionalismo.

Systema istud recens adstruit necessitatem magisterii traditionalis pro explicatione vitae intellectualis. Multipliciter propositum fuit. Primus De Bonald statuit verba necessaria prorsus esse ut intellectus notiones aliquas acquirat, locutio enim socialis instrumentum est necessarium pro quavis operatione intellectuali. Quocirca citra sermonem esset quidem in hominibus sensitiva perceptio, at nulla foret cognitio rationalis (*Recherches philosophiques sur les premiers objets des connaissances morales*). Temperavit hanc senten-

tiam Bonnetty concedens quidem sine usu sermonis posse obtainere mentem ideas non solum particulares, sed et abstractas et universales rerum materialium, negans autem citra sermonem externumque magisterium assequi ipsam posse principia ulla moralia aut religiosa (*Annales de philosophie chrétienne* 4^a serie).

Parum ab hoc differt P. Ioachimus Ventura qui concedit homini facultatem obtainendi universales notitias rerum sensibilium, quasdam confusas quoque notiones rerum suprasensibilium ordinisque moralis citra usum sermonis ac magisterii; negat autem ei sine usu sermonis et sine magisterio facultatem obtainendi notitias claras et determinatas ac certas ordinis suprasensibilis et moralis cuiusmodi sunt notitia existentis Dei, immortalitatis animae, iurium, et obligationum etc. Has veritates fide accipimus, munusque est philosophiae eas explicare et ex iis alias elicere veritates; atque hoc spectat philosophia *demonstrativa*. Reiicienda est autem philosophia *inquisitiva*, quae et cartesianae et heterodoxa dicitur, quae sibi facultatem arrogat inveniendae cuiusque veritatis, et demonstrandi fundamenta certitudinis (vid. Log. Praef.).

Hinc necessitas alicuius divinae traditionis seu revelationis ab initio, qua a Deo humanum genus primum edictum sit, ac linguae alicuius divinitus communicatae, qua veritates continerentur, et propagari possent.

Quaestio est ergo de vi et necessitate tum vocabulorum, tum externi magisterii pro mentis explicatione ac cultura.